

ULFILA ȘI GERMANITATEA

Sever Dumitrașcu

Dunărea de Jos, centru al romanității peste o jumătate de mileniu (Augustus - 602 A.D.), va deveni cu vremea și un *segment* din al doilea centru mondial al paleocreștinismului (după cel primar din Israel, Siria, Cilicia, în genere regiunile estmediteranene și anterior celui terțiar de la Roma și Italia, din provinciile occidentale ale Imperiului roman). Aici au predicat creștinismul, după *Christos*, apostolii *Petru și Pavel*, înainte de a pleca la Roma, unde au fost martirizați. În acest sens ne stau mărturie cele cinci Scrisori (*Epistole*) ale Sfântului Apostol Pavel adresate: *Corintenilor* (două), *Thesalonicenilor* (două) și *Filipenilor* (trei)¹.

În zona Dunării de Jos și-au desfășurat activitatea peste 14 *Episcopii paleocreștine*, numeroși episcopi, unii dintre ei fiind și mari scriitori paleocreștini, care au apărat *religia universală* în confruntarea ei cu sectele: *arianism*, *nestorianism*, *monofizitism* și altele.

La Dunărea de Jos s-au scris între 313-602 A.D. primele pagini ale primului capitol din istoria literaturii noastre, *literatura în limba latină*, dintre anii 271/75-602 A.D.

Aici și-au desfășurat activitatea primii mari intelectuali de pe teritoriul de formare a limbii și poporului român (din *Dacia nord-dunăreană*, *Daciile sud-dunărene*, *Moesia Inferior și Superior* ca și *Scythia Minor* - Dobrogea), între care îi amintim pe: *Dionisyus Exiguus* - creatorul calendarului de la nașterea lui Iisus Christos, *Ioan Cassian* - creatorul monahismului occidental - massaliot și "apostolul românilor", cum l-a numit Vasile Pârvan, *Nicetas din Remesiana*, creatorul imnului religios *Te Deum*.

Dunărea de Jos, prin activitatea paleocreștină are, pe lângă această însemnătate paleocreștină mondială, și o altă asemenea importanță: în acest teritoriu de sorginte geto-dacă și apoi creștină daco-romană, s-a născut *creștinismul germanității* și s-au pus temeliiile literaturii în limba gotică (germană), Ulfila fiind creatorul *alfabetului gotic* (german) și traducând aici (fără a o termina) *Biblia* în limba gotică (germană). Unele părți (fragmente) s-au păstrat până astăzi, fiind cele mai *vechi texte literare în limba gotică* (germană). De aici rolul - interesul pentru rolul jucat de Dunărea de Jos - în nașterea literaturii vechi gotice (germane), deci rolul acestei zone în istoria, cultura și literatura

germanității, a tuturor neamurilor germane sau vorbitoare de limbă germanică, inclusiv anglo-saxonii, deci pentru literatura veche a germanilor, englezilor și, firește, a americanilor, canadienilor, australienilor, ca vorbitori de limbă anglo-saxonă-germanică.

În cele ce urmează ne vom ocupa de activitatea lui Ulfila la Dunărea de Jos, pentru creștinarea goților și a celorlalți locuitori din regiunile Dunării de Jos, sau, firește, dacă erau creștini, pentru a le întreține credința; pentru *inventarea alfabetului gotic* și traducerea *Bibliei în limba gotică*, ca și de rolul său în cadrul arianismului și arianismul la goți.

Viața, credința și opera lui Ulfila vor fi prezentate în lumina *izvoarelor scrise* care s-au păstrat din *mileniul întunecat*. Mileniu pe care nu-l considerăm și nu-l putem considera *întunecat*, deoarece cel puțin din trei motive el nu numai că a creat *istorie*, dar a creat **binele**, în locul celui drept *natural grecesc*, prin care toți “barbarii” puteau deveni *sclavi* și a anihilat *jus gentium*, roman, prin care întregi neamuri, popoare, *națiuni*, în țara lor sau aiurea, puteau să devină *sclavi*. Armatele romane au fost pretutindeni însoțite de negustorii de sclavi. Deci, înțelegerea, colaborarea, pacea și binele în locul acestor *preistorice* sechele ale gândirii umane, pentru înțelegerea semenului, a celui alt (alter), deci a *alterității*. Iată cele trei motive:

A. Pentru că secolul al IV-lea, prin anul 476 A.D., va pune capăt, cum se exprima *Nicolae Iorga* - statului de constrângere, de *control absolut asupra societății*, care era statul roman în ce privește teritoriile *cucerite* (*provinciile* și chiar *Italia* fuseseră *cucerite*) și înlocuirea lui cu largă, imensă inițiativă particulară și colectivă a lumii premedievale și medievale.

B. Europa romană și cea barbară, *păgână*, vor deveni o Europă a popoarelor premedievale și medievale în formare, romanice, germanice, slave, fino-ugrice, dar o Europă *creștină*, cu popoare *creștine*, însemnând înlocuirea *răzburării* (a legii talionului - sechelă preistorică în lumea antică și nu numai) cu *iubirea aproapelui* și chiar a dușmanului. Cea mai mare iubire, pentru a face *nu dreptate, nu egalitate, nu libertate, ci binele*. Căci toate aceste trei făcute rău sau făcând *răul* devin reversul lor - devin propagatoare de rău. Țelul suprem sunt toate la un loc, respectând demnitatea omului și colectivităților, oricare ar fi el sau ele și făcând, mai presus de toate, *binele creștin*. Iubirea semenului, a semenilor.

C. Mileniul întunecat, cu toate *războaiele, ciumele*, calamitățile sale naturale sau artificiale (măceluri, crucificări, “raderi” de pe suprafața pământului a unor oameni, comunități, localități) a însemnat cel mai mare *moment al colaborării* între lumea romană, antică, civilizată, clasică, latină și lumea *barbară*, germană, slavă, turcă, fino-ugrică în Europa. Ea a fost colaborarea și întru *creștinarea* populației (romani, italici, provinciali) Imperiului roman și a lumii barbare. Colaborare care a dus la nașterea Europei popoarelor și națiunilor medievale creștine și în ultimă instanță a fost leagănul plămădirii lumii moderne și contemporane, prin *Reformă, Renaștere și Luminism*. Era “revoluțiilor” a fost, în felul

ei, o reîntoarcere păgână la răzbunare și *măcelărirea semenilor* sau înjosirea lor: politică, militară, economică, socială, religioasă, culturală, etnică, lingvistică, rasială și multe altele, care este același lucru ca esență. Deci în locul *colaborării creștine* a semenului s-a așezat crima, asasinarea, distrugerea păgână, *satanică*, a semenului. Se va vedea în continuare *cum* în istoriografia *mileniului întunecat* - păgân și creștin - e prezentată viața și opera lui *Ulfila*, arianismul goților în drumul lor spre *creștinism*, civilizație mediteraneană și culturală, ca un moment însemnat al istoriei universale.

VIAȚA LUI ULFILA (WULFILA) (311-384 A.D.)

Ulfila a fost un got *romanizat*, fiu al unui *got* și a unei *capadociene*. Cunoștea (poate din copilărie?) trei limbi: *gota*, *greaca* și *latina*. Devenise tâlmăci al unei *solii gotice* (a goților!) la Constantinopol între anii 335-337. În anul 341 era tot într-o solie, în *Antiochia*, capitala romană a Siriei. În acel an 341, când era deja *creștin* și *diac*, a fost ridicat la rangul de episcop *misionar* al goților la nordul Dunării. Astfel ajunge, de fapt, episcop al *vizigoților*. În anul 348 *goții păgâni* au dezlănțuit o gravă prigoană împotriva *goților creștini*. Ulfila, în fruntea goților creștini, cere azil în Imperiul roman împreună cu comunitatea goților creștini, pe care o conducea și o reprezenta. Împăratul Constantius II îi primește pe goții creștini ai lui Ulfila, și-i așează în *Moesia Inferior*, în apropierea orașului *Nicopolis ad Istrum* (lângă capitala Târnovo, a statului-imperiu romano-bulgar, al Asăneștilor, de mai târziu). Aici, după o plecare la Constantinopol, pentru a lupta împotriva sectei *pneumatohilor*, a rămas până la moarte în fruntea comunității creștine a goților din Munții Balcani, cunoscuți ulterior sub numele de *goti minores*².

Istoriografia modernă a înregistrat mai multe studii privind activitatea și opera lui *Ulfila*, la Dunărea de Jos, dintre care noi amintim cercetările lui *Fr. Kaufmann*³, *J. Zeiler*⁴, *L. Schmidt*⁵, *F.A. Thompson*⁶, de care noi ne diferențiem propunând un *program nou al înțelegerii* operei sale în cadrul romanității de la Dunărea de Jos, a romanității daco-moesice și germanității, în *cheia explicării* acesteia în lumina *istoriografiei* întregului Mileniu, *nu* Întunecat, ci a Mileniului Luminat, *creștin, european*, și mai ales al colaborării largi și profunde dintre *romani* și *barbari*, dintre *semeni*, deci a recunoașterii și respectului demnității alterității ca semn divin al respectului demnității proprii ca oameni.

I. Ulfila în istoriografia Mileniului Luminat

1. În anul 380, s-a născut, în capitala Imperiului roman de răsărit, *Socrates Scolasticul*. A fost avocat (de aici *Scholasticus*). Moare cândva *după* anul 439.

Opera sa constă într-o *Istorie bisericească*, în care expune evenimentele între anii 305-439, în *șapte cărți*, în care tratează cronologic domniile următorilor împărați romani:

- I. *Constantin* (305-337)
- II. *Constantius* (337-361)
- III. *Iulian și Iovian* (361-364)
- IV. *Valens* (364-378)
- V. *Theodosius I* (378-395)
- VI. *Arcadius* (395-408), și
- VII. *Theodosius II* (408-439).

Istoria sa, de fapt autorul, se străduiește să fie imparțial⁷ și după părerile criticii moderne, a izbutit. Contemporanul și concetățeanul său *Sozomenos* (v. *infra*) va utiliza lucrarea lui *Socrates Scolasticul*, pentru redactarea propriei sale opere.

În *Istoria bisericească* deci el scrie despre Ulfila: *În acel timp* (al luptelor dintre Athanarich și Fritigern) și *Ulfilas, episcopul goților, a inventat litere gotice și, după ce a tâlmăcit scrierile sfinte în limba goților, s-a pregătit să-i învețe pe barbari învățăturile divine. Deoarece Ulfilas propovăduia creștinismul nu numai printre barbarii de sub ascultarea lui Fritigern, ci și printre cei aflați sub ascultarea lui Athanarich, acesta (Athanarich) și-a văzut primejduită credința strămoșească și a supus răzbunărilor sale pe mulți dintre cei care se creștinau. Astfel barbarii, adepți ai lui Arius au ajuns atunci martiri*⁸.

2. Tot o *Istorie bisericească* a compus și contemporanul lui *Socrates Scolasticul*, *Sozomenos*. Opera sa nu este chiar o simplă copie a lucrării lui *Socrates*, căci folosește și informații proprii, prin care are valoare documentară și este, în genere, o operă critică.

Salamanos Hermeias Sozomenos s-a născut în Gaza, în Palestina, în satul *Bethelia*. A devenit, apoi, după studii, avocat la Constantinopol. Opera, care așa cum am spus, se baza pe cea a contemporanului său *Socrates*, prezintă evenimentele dintre anii 324-421 sistematizate în nouă cărți, după împărații care au domnit:

- a) I-II - *Constantin*
- b) III-IV - fiii lui *Constantin*
- c) V - *Iulian*
- d) VI - *Iovianus, Valentinianus și Valens*
- e) VII - *Gratianus, Valentinianus II, Theodosius*
- f) VIII - *Arcadius și Honorius*
- g) IX - *Theodosius II*

El ne prezintă, pe de o parte, *avantajele* pe care *noua credință* le aducea barbarilor, dar și participarea acestora, în speță a lui Ulfila, *episcopul goților*, la *frământările religioase* care au cuprins de timpuriu, încă în vremea lui *Constantin cel Mare*, nu numai Imperiul roman, ci toată lumea creștină:

Căci se creștinau și triburile din jurul Rinului, celții și cei mai depărtați dintre gali, locuind în interior spre Ocean, și goții și cei care erau mai înainte vecini cu ei în jurul țărmurilor fluviului Istru: împărțășind de mai înainte credința în Hristos, ei s-au adaptat la o viață mai civilizată și mai bună. Aproape pentru toți barbarii s-a ivit ocazia de a primi învățătura creștină cu prilejul războaielor ivite la timpul potrivit între romani și barbari, sub conducerea lui Gallienus și a împărașilor de după dânsul⁹.

Depuseră din funcția de episcop pe Teodor tracul, pe Narcissus, episcop de Eirenopolis, pe Acacius al Cesareei Palestinei, pe Menophantos al Efesului, pe Ursacius al Singidumului din Moesia, pe Valens al Mursei din Pannonia și pe George al Laodiceei, cu toate că nu venise la acest sinod cu episcopii din răsărit¹⁰.

În această vreme, Photeinos, care era conducătorul bisericii în Sirmium și fusese chiar mai dinainte autorul unei noi erezii, își arată pe față părerea, pe când împăratul zăbovea încă acolo... Împăratul, care se afla atunci în Sirmium, convocă un sinod.

Așadar după ce se adunară (episcopii) în Sirmium... depuseră pe Photeinos, ca unul care gândea la fel cu Sabellios și ca Paul din Samosata.

Partizanii lui Acacius rămânând câțva timp în Constantinopol, chemară pe episcopii din Bitinia, între aceștia era și Marius calcedoneanul și Ulfila (episcopul) goșilor.¹¹

Tot Sozomenos ne înfățișează participarea lui Ulfila în numele neamului său, goșii ca diplomat - sol la Constantinopol și apartenența sa la începutul carierei sale, la biserica universală (ka dólou ekklesian) = (KA DOLOU EKKLESIAN):

Căci goșii, care locuiau mai înainte dincolo de Istru și erau stăpâni peste ceilalți barbari, fiind izgoniți de așa-numiții huni, au trecut în hotarele romanilor. După cum, se spune, acest neam era cunoscut mai înainte tracilor de lângă Istru, și chiar goșilor înșiși. Nu se cunoșteau, deși locuiau unii lângă alții, pentru că la mijloc se afla un lac foarte mare, și fiecare credea că pământul locuit de ei înșiși era la capătul uscatului, iar dincolo (se întindea) mare și o apă fără sfârșit. Întâmplându-se să treacă prin lac un bou înșepat de un tăun, a fost urmărit de un bouar. Văzând pământul de dincolo, el le-a dat de știre celor de un neam cu dânsul. Iar alții spun că acest drum, tănuit la suprafață de ape, le-ar fi fost arătat de un cerb, pe când era urmărit de câțiva huni, care îl vânau. Venind pe urmele lui, s-au minunat de țara din fața lor, cu un climat mai temperat și prielnic pentru agricultură. Ei au anunțat, pe stăpânul neamului lor de cele ce-au văzut. La început au trecut dincolo, la goși, cu pușini (oameni înarmați), după aceea au pornit la luptă cu toată armata, i-au înfrânt și au ocupat tot pământul lor. Cei urmăriți au traversat fluviul și după ce au ajuns în ținuturile romanilor, au trimis soli la împărat, făgăduindu-i că îi vor fi aliați pentru

restul timpului și cerând să le îngăduie să se așeze unde vrea el. Această solie era condusă de Ulfila, episcopul aceluia neam. Desfășurându-se lucrurile după cum au socotit ei, s-au îndreptat să se așeze în Tracia...

...Ulfila... la început nu se deosebea în privința credinței cu nimic de biserica universală (kadolou ekklesian). Deși în timpul domniei lui Constantius luase parte din imprudență, după cum cred, la sinodul din Constantinopol cu Eudoxius și Acacius, a rămas mai departe în comuniune cu episcopii care susțineau hotărârile părinților adunați la Niceea. Când însă a venit la Constantinopol, se spune că fruntașii sectei ariane au discutat cu el despre credință și au făgăduit că-i vor da ajutor în delegația sa la împărat, dacă va crede la fel ca ei, iar el, fie silit de nevoie, fie că a socotit în adevăr că e mai bine să gândească astfel despre divinitate, s-a întovărășit cu adepții lui Arius, și l-a despărțit pe sine și tot neamul său de biserica universală (kadolou ekklesian). El cel dintâi a fost la goți autorul literelor și a tradus în limba patriei sale sfintele cărți. Așadar a fost cauza că în general barbarii de lângă Istru urmează credința lui Arius¹².

3. În ziua de 15 septembrie biserica creștină sărbătorește ziua pămîririi Sf. Nichita. Pămîrirea Sf. Nichita cuprinde șase pagini redactate în orașul Mopsuestia din Cilicia, în preajma mormântului sfântului Nichita, cândva după secolul al IV-lea A.D. Nichita era got de neam, creștinat de episcopul Teofil, și el episcop al goților, care a luat parte la sinoadele de la Niceea (325) și Constantinopol (sinodul arian din 360). Martirajul Sf. Nichita s-a petrecut la nord de Dunăre, când Athanarich organizase persecuțiile din anul 372. Autorul l-a citit pe Socrates Scolasticul, din care reproduce textual aproape, pasajele despre Ulfilas:

Acest fapt a devenit un prilej pentru creștinarea multor barbari (ajutorul soldaților lui Valens pentru Fritigen, contra lui Athanarich, soldații romani purtau semnul crucii). Atunci și Ulfilas, episcopul goților, care l-a urmat întâi pe episcopul Teofil, prezent și semnatar la sinodul de la Niceea, participant și la sinodul ținut în Constantinople, a inventat litere gotice, a tălmăcit sfintele scripturi în limba goților și s-a pregătit să-i învețe și pe ceilalți barbari sfintele învățături. Pentru că Ulfilas propovăduind creștinismul nu numai la barbarii aflați sub Fritigen, ci și la cei rânduți sub Athanarich, acesta a pedepsit mulți creștini sub motiv că ar turbura religia lor strămoșească. În fruntea lor se afla Sfântul Nichita¹³.

4. Theodoretos din Cyrus a scris, de asemenea, o Istorie bisericească. S-a născut¹⁴ în Antiohia, pe la 393, învățând în mănăstirile din această localitate. Probabil a fost ucenicul lui Teodor de Mopsuestia și coleg cu Nestorios și Ioan din Antiohia. În anul 423 e făcut episcop de Cyrus, orașel în Siria eufratică. Adversar al lui Ciril din Alexandria, bănuț de nestorianism, e persecutat de monofiziți; a fost depus în 449 și exilat. Sinodul din Calcedonia din anul 451 l-a readus în scaunul episcopal. Moare în 466. Theodoretos ne-a lăsat multe lucrări, printre care Istoria bisericească și Therapeutice în 12 cărți. A fost un pasionat

(probabil și provocat), apologet, polemist, exeget și istoric. Opera sa ne prezintă cu o concretitudine reliefată momente din istoria la care a luat parte, alături de contemporanul său împăratul *Valens*, episcopul *Ulfilas*:

Pe vremea când, după ce trecuseră Istrul, încheiaseră un tratat de pace cu Valens, Eudoxius cel cu faimă rea, care era de față, propuse împăratului să convingă pe goți de a se întovărăși cu el. Căci primind de mult razele cunoașterii lui Dumnezeu, ei se hrăneau cu învățăturile apostolice. «În adevăr, zise el, comunitatea de gândire va face pacea mai solidă». Lăudând această părere, Valens propuse conducătorilor acelora să consimtă la adoptarea dogmelor. Aceștia însă spuseseră că nu vor putea suporta să lepede învățătura străbună. În vremea aceea episcopul lor era Ulfilas, în care aveau multă încredere și ale cărui vorbe le socoteau legi nestrămutate. Vrajindu-l cu vorbe și momindu-l cu bani, Eudoxius îl făcu să convingă pe barbari de a îmbrățișa comunitatea împăratului¹⁵.

Văzând (Ioan Hrisostomul) mulțimea sciților pescuită de năvodul arian, născoci și el mijloace pentru a lupta împotriva și găsi o cale de pescuit. Punând înaintea preoții care vorbeau aceeași limbă ca și aceia, diaconii și pe cei care citeau dumnezeieștile prorociri, le dădu o singură biserică, și prin ei captivă pe mulți dintre cei care erau rătăciți. El însuși venind des acolo (în biserica coloniei gotice din Constantinopol, unde veneau și goți din regiunile noastre, stabilindu-se în felul acesta un contact cu comunitățile creștine din nordul Dunării), rostea cuvântări având ca tълmăci pe unul care cunoștea amândouă limbile: și pe cei care știau să cuvânteze, îi punea să facă același lucru. Acestea făcea deci înăuntru în oraș și captiva pe mulți dintre cei care fuseseră înșelați, arătând adevărul predicilor apostolice¹⁶.

5. *Ulfila* a predicat, între goții nord-dunăreni, șapte ani, apoi vreme de 33 de ani a fost episcop la *Nicopolis ad Istrum*, episcop al goților "cei mici". Despre această păstorire a lui *Ulfila* în *Moesia Inferior* ne dă o scurtă relatare *Jordanes*, cunoscut prin operele sale *Romana* și *Gotica*.

Originar din *Moesia*, *Jordanes* e un got romanizat, care a slujit ca *notarius*. Despre funcția sa ne scrie el însuși: *Scirii însă, sadagorii și unii dintre alani împreună cu conducătorul lor, pe nume Candac, au primit Scythia Minor și Moesia Inferior. Paria, părintele tatălui meu Alanoviamuthis, adică bunicul meu, a fost notarul aceluia Candac, generalul roman Gunthic, care se mai chema și Baza... și eu am fost notar...*¹⁷. În anul 551 a alcătuit o *Cronică universală* și o *Istorie a goților*; pentru aceasta din urmă a utilizat opera lui *Cassiodorus*, *Istoria goților*, azi pierdută. A sprijinit politica lui *Justinian* de reconciliere între goți și stăpânirea romano-bizantină¹⁸. Despre *Ulfila* scrie succint:

Au existat și alți goți, numiți «cei mici». Ei sunt în număr mare și au avut ca episcop pe Ulfilas, despre care se spune că le-a creat un alfabet. Și astfel (astăzi) se mai află ei în Moesia și locuiesc în regiunea Nicopolis, la picioarele Hemimontului, ei sunt mulți, dar săraci și pașnici¹⁹.

6. *Theophanes Confessor*, face parte dintre *sfinții mărturisitori*, de unde și numele său latinesc de Confessor. S-a născut probabil în anul 752²⁰, într-o familie bogată. A intrat în mănăstirea de la *Sigriane*, luând parte la *luptele iconoclastice*. Moare în exil, în insula *Samotrace*, în 818. Cronică a fost scrisă între 810-814 și relatează evenimente petrecute în intervalul de timp 284-813 și este importantă pentru relatările despre secolele VII și VIII. Scrie, totuși, următoarele, despre *Ulfila*, redându-ne felul în care acesta era cunoscut de un istoric în secolul al IX-lea, firește din alte izvoare:

Înfrunțați cu război de către huni, goții cerură ajutor de la Valens prin mijlocirea lui Ulfila, episcopul lor, de credință arianică; acesta se întâlnește sub Constans cu arienii Eudoxius și Acacius și a predicat goților arianismul. Iar goții se despărțiră în două: pe unii îi conducea Athanarich, iar pe ceilalți Fritigern. Acesta din urmă fu învins și ceru ajutor de la Valens, dar mai pe urmă îi răpuse pe cei din jurul lui Athanarich. Făcând pe placul lui Valens, el îi deprinse pe goți mai mult cu arianismul²¹.

Acestea sunt datele pe care am dorit să le aducem în discuție - direct - în legătură cu opera evanghelică a lui Ulfila.

II. Ulfila văzut de un discipol al său: Auxentius din Durostorum

Episcop al Durostorumului, către anul 380 A.D., este *Auxentius din Durostorum*. Numele său laic era Mercuriu și pare a fi un localnic din rândurile populației romanizate de la Dunărea de Jos. E însă sigur, după alți autori, că era originar din ținuturile daco-romane de la *nordul Dunării*. A fost discipol al lui *Ulfila* care, după propria-i mărturie *l-a luat de la părinți din fragedă copilărie*. În anul 348 s-a retras împreună cu *Ulfila* de la nordul Dunării în Imperiul roman, din cauza persecuțiilor anticreștine ale lui *Athanaric*. Numit în scaunul episcopal de la *Durostorum* de către *Ulfila*, va avea influență și asupra creștinilor din alte orașe dunărene²². Între anii 381-397 A.D. scrie prima *biografie* despre maestrul său, în limba latină. Latină învățată, desigur, în regiunile de la Dunărea de Jos. Această scrisoare despre *Ulfila*²³ - care e prima sa biografie - cum s-a specificat adeseori, ne definește în termenii *relațiilor personale* dintre două personalități - cea a *creatorului alfabetului gotic-german* și a *traducătorului Bibliei* în limba gotică (germană) și cea a episcopului de la *Durostorum-Darostolon-Silistra*, concretitudinea istorică - firește un mic segment al ei - a *colaborării* dintre *romanitate* și *germanitate*, pe terenul relațiilor politice (participarea armatei romane, la ordinul lui Valens, în apărarea goților creștini) și religioase, a *colaborării* dintre cele trei sau mai multe elemente suprapuse și paralele: *populația băștinașă daco-romană*; *goții* și puternica prezență a *Imperiului roman de răsărit*, cu toată vigoarea sau slăbiciunile sale, în hinterlandul roman al "Imperiului" de *dincolo* de hotarele Imperiului. Avem, de asemenea, imaginea devenirii unui *ucenic* - daco-roman *Mercuriu*, în episcopul arian *Auxentius* și prezența sa

la înfăptuirea unui moment de istorie universală: *nașterea literaturii germanice și nașterea credinței universale* (creștine) în rândul germanității răsăritene, chiar dacă sub formula arianismului. Iată viața întemeietorului *germanisticii*, scrisă de un cărturar de la Dunărea moeso-dacă:

Căci amintiții episcopii, împreună cu episcopul Ulfila, s-au îndreptat și înspre răsărit, la curtea împăratului Theodosiu, așa cum arată limpede scrisoarea lui Auxentius, episcopul Durostorului, iar acolo s-au dus la împărat, care le-a făgăduit convocarea unui sinod.

Și era Ulfila un episcop cu o viață... și o vorbă... foarte aleasă, drept credincios al lui Hristos, dascăl întru sfințenie și propovăduitor al adevărului...

Săvârșind acestea și altele asemenea și strălucind cu glorie timp de 40 de ani în episcopat, a propovăduit, prin harul apostolic, fără întrerupere, în limba greacă, latină și gotică, în una și singura biserică a lui Hristos...

Cine citește toate acestea să știe că el le-a spus, după sfintele scripturi, iar noi numai le-am așezat în scris. A mai lăsat în urma sa, în aceste trei limbi, mai multe tratate și o mulțime de comentarii, ca să fie pentru cei ce vor voi, spre folosință și zidire sufletească, iar pentru sine veșnică amintire și răsplată.

A-l lăuda, după cuviință, nu sunt în stare, nu îndrăznesc însă nici să-l trec cu totul sub tăcere, căci îi sunt dator mai mult decât oricui, pentru câtă osteneală mereu sporită, și-a dat cu mine, el m-a luat de la părinți, ca ucenic, din fragedă copilărie, m-a învățat sfânta scriptură, mi-a descoperit adevărul și cu mila lui Dumnezeu și harul lui Hristos m-a crescut în credință atât trupește cât și sufletește, întocmai ca pe un fiu al său.

Prin pronia dumnezeiască și mila lui Hristos, din diac, el a fost rânduit la 30 de ani, episcop peste neamul goților, spre mântuirea multora, ca să fie nu numai moștenitor al lui Dumnezeu și împreună moștenitor cu Hristos, ci, și în această privință, prin harul lui Hristos, urmaș al lui Hristos și al sfinților lui. Căci după cum sfântul David a fost așezat la 30 de ani rege și profet, ca să conducă și să învețe poporul lui Dumnezeu și pe fii lui Israel, tot astfel și acest fericit s-a arătat profet și a fost rânduit preot al lui Hristos, să conducă și să îndrepteze, să învețe și să zidească sufletește neamul goților, ceea ce s-a și împlinit minunat prin lucrarea sa cu voia lui Dumnezeu și ajutorul lui Hristos...

După cum Domnul și Dumnezeul nostru Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu, după ce s-a întrupat și botezat, tot la 30 de ani a început să predice și să păstorească sufletele oamenilor, tot așa și acest sfânt, prin hotărârea și rânduiala lui Hristos însuși, a îndreptat, după îndreptarul evanghelic, apostolic și profetic neamul goților care sălășluiau fără deosebire, de foamea și sărăcia propovăduirii, învățându-i cum să trăiască și arătându-le fără preget cum să fie creștinii cu adevărat creștini.

Acolo, și din cauza răutății și prin uneltirea vrăjmașului, s-a pornit atunci pe pământul barbar, cu o furie tiranică, o persecuție (în anul 355, regele Athanaric a dezlănțuit o primă persecuție a creștinilor) a creștinilor din partea necredinciosului și nelegiuitului jude²⁴ al goșilor. S-a întâmplat că satana, care dorea să facă rău, să facă, fără să vrea, bine: ca aceia, pe care el dorea să-i facă sperjuri și apostafi, să ajungă, cu ajutorul și sprijinul lui Hristos, mucenici și mărturisitori, ca persecutorul să ajungă de rușine, iar cei care sufereau persecuția să fie încoronafi, ca cel care căuta să învingă, fiind învins, să se rușineze de aceasta, iar cei care erau încercați să se bucure ca învingători.

Și bântuind acolo cu furie persecuția, după pătımirea glorioasă a multor slujitori și slujitoare ale lui Hristos și după împlinirea a 7 ani de episcopat (apostolatul lui Ulfila se plasează de obicei între anii 341-348), pomenitul bărbat, prea sfântul și fericitul Ulfila, fiind izgonit cu o mare mulțime de credincioși din ținutul barbar pe pământul romanilor, a fost primit cu cinste de împăratul Constantius, de fericită pomenire până acum. Și astfel, după cum Dumnezeu a scăpat, prin Moise, pe poporul său din stăpânirea și furia faraonului și a egiptenilor, l-a făcut să treacă marea și s-a îngrijit să-i slujească lui, tot astfel, prin adesea pomenitul (Ulfila), Dumnezeu a scăpat din pământul barbar pe cei care mărturiseau pe sfântul său fiu, unul născut, l-a făcut să treacă Dunărea (împreună cu o parte din creștinii de la nordul Dunării) și să-i slujească²⁵ în munți după pilda sfinților.

Trăind cu poporul său în pământul romanilor, el a predicat în afară de cei 7 ani, încă 33 de ani adevărul încât și în această privință a urmat răstimpul de 40 de ani al acelor sfinți pe care îi avea ca pildă.

Împlinindu-se 40 de ani, el a ajuns din ordinul împăratului în orașul Constantinopol, ca să lupte împotriva pneumatohilor...

Trebuie deci să se țină seama de meritul acestui bărbat, care a murit la Constantinopol, am putea spune la Creștinopol, după planul Domnului, pentru ca acest sfânt și nepătat preot al Lui Hristos să fie slăvit cu cinste și strălucire după meritele sale, de către sfinții săi frați întru preoție, adică vrednic fiind, cu vrednicie, de către cei vrednici, într-o atât de mare mulțime de creștini²⁶.

Ni se înfățișează, astfel, de un episcop local, daco-moeso-roman, un episod fundamental din istoria germanității, privind începutul creștinării, inventarea alfabetului gotic și a literaturii sacre - Biblia - în limba germană (gotică). E și un model trainic despre ceea ce noi numim - marea colaborare, din mileniul I A.D. dintre romanitate și germanitate, întru creștinism. Nu e de uitat că Ulfila a predicat 33 de ani - pe lângă cei din nordul Dunării (7 ani) în episcopatul Nicopolis ad Istrum, tuturor, deci unde locuiau, pe lângă Goti minores, moeso-romanicii din estul Moesiei Inferior^{26a} și unde, peste câteva secole - la Târnovo - se va afla

capitala Imperiului roman-bulgar, sub dinastia română a Asăneștilor. E o tradiție ce leagă creștinismul și germanitatea, nu numai de romanitate, ci și de tradițiile istorice ale poporului român.

Din acest motiv, extrem de concret istoric, noi considerăm că în secolul IV A.D., în cadrul *marii colaborări* din mileniul I A.D., a avut loc și o întâlnire istorică, nu numai între creștinătate și păgânism, între romanitate și germanism, ci o întâlnire istorică între strămoșii poporului român-daco-moeso-romanii și germanii vechi - *goșii*.

III. Arianismul și lupta Episcopiei de Tomis împotriva arianismului

Arianismul, ca erezie creștină, a apărut în secolul al IV-lea A.D., fiind propovăduită de Arius din Alexandria (+336). Arie nega consubstanțialitatea și deci unitatea celor trei elemente ale *Trinității*.

*Atanasie din Alexandria*²⁷ a scris, pare-se, primul sau printre primii, *Istoria arienilor*. Ca fost episcop al Alexandriei (328), scaun în care s-a menținut cu unele *întreruperi și neplăceri*, până la moartea sa din anul 373, a cunoscut direct arianismul. Atanasie din Alexandria a cunoscut, de asemenea, creștinismul din Peninsula Balcanică, unde a stat o vreme, alături de împăratul Constantius, în Iliria. A luat parte la sinodul de la *Serdica*, capitala Daciei Mediteranea, în anul 343 sau 344. A fost un *înverșunat adversar* al arianismului. A fost exilat, din această cauză, de mai multe ori. Diatriba sa împotriva arienilor a fost scrisă între anii 346-356, iar celelalte opere, după anul 356. În patru fragmente din operele sale (*Istoria Arianilor, Apologie împotriva arianilor* și două scrisori) pe lângă atitudinea sa antiariană, ne dă informații, implicit și despre Dacia sud-dunăreană:

1. *Văzând apoi înțelegerea și liniștea episcopilor față de Atanasie, deoarece erau peste cincizeci, din marea Romă... apoi cei din Pannonii, Noricum, Siscia, Dalmatia și Dardania, Dacia și Moesia, Macedonia...*²⁸.

2. *Și a treia oară, la marele sinod adunat la Serdica (în anul 343) din porunca împăraților prea iubiți de Dumnezeu Constantinus și (col. 249) Constans; la aceasta, cei ce se ridicaseră împotriva noastră au fost învinuiți ca uneltitori necinstiți, iar pentru cele judecate ca fiind în sprijinul nostru au votat peste trei sute de episcopi, din eparhiile... Galatiei, Daciei, Moesiei, Traciei, Dardaniei, Macedoniei, Epirului...*²⁹.

3. *Sfântul sobor, întrunit prin harul lui Dumnezeu la Serdica, unde au venit din Roma, Spanii, Galii, Moesii, Dacia, ... cealaltă Dacie... Tracia...*³⁰.

4. *Dacă lucrurile așternute în scris ar veni de la niște drept-credincioși, cum ar fi... ori Silvestru și Protogenes din Dacia... nimic în cele scrise n-ar fi vrednice de bănuială. Căci felul de a fi al bărbaților apostolici este neprefăcut și lipsit de viclesuguri*³¹.

În anul 347 a fost convocat însemnatul sinod, în lupta împotriva arianismului, de la *Serdica* - capitala Daciei Mediteranea. Redăm după *Socrates*

Scolasticul, Sozomenos, Teodoretos din Cyros prezentarea acestui Sinod Ecumenic de la Sardica de atitudine antiariană, în istoria bisericii creștine:

1. Socrates Scolasticul: *Fu convocat deci iarăși un sinod ecumenic în Sardica, oraș în Illyria, prin voința celor doi împărași, dintre care unul îl ceruse prin scrisori, iar altul, cel al Răsăritului, se arătase binevoitor. Era al unsprezecelea an de la moartea tatălui (împăratul Constantin) celor doi auguști, iar consuli erau Rufinus și Eusebius, când s-a întrunit sinodul în Sardica. Așadar din părțile apusene se adunară cam trei sute de episcopi, după cum spune Atanasius; din cele răsăritene însă numai șaptezeci și șase, spune Sabinus, printre care se număra și Ischyras, episcopul Morcetei: cei care îl depuseră pe Atanasius, îl hirotoniseră pe acesta ca episcop al acestui ținut... Când se adunară deci în Sardica, răsăritenii nu voiră să vină în fața apusenilor, spunând că nu vor sta de vorbă, dacă nu vor alunga din adunare pe Atanasius și pe Paul. Cum însă Protogenes, episcopul Sardicei și Hosius al Cordubei, oraș în Spania, cum s-a mai spus înainte, nu îngăduiau ca Paul și Anastasius să nu fie de față, răsăritenii se retraseră îndată. Și mergând în Philipopolis din Tracia, ținură sinod separat și condamnară pe față termenul ????????? (consubstanțial)... Cei din Sardica mai condamnară pe aceștia în lipsă, apoi depuseră din demnitate pe acuzatorii lui Atanasius³². Atunci și Photeinos, căpetenia bisericii de acolo (din Sirmium), predica și mai pe față doctrina născocită de el. Producându-se tulburare din această pricină, împăratul (Constantin) porunci să se țină în Sirmium un sinod al episcopilor. Se adunară deci acolo dintre răsăriteni, Marcus din Arethusa... Dintre apuseni, Valens al Mursei... Aceștia se adunară deci la Sirmium după consulatul lui Sergius și al lui Nigrianus, an în care din pricina tulburărilor produse de războaie nici un consul n-a îndeplini obișnuita funcție de consulat, și aflând că Photeinos urma doctrina lui Sabellios și al lui Paul din Samosata, îl depuseră îndată³³.*

2. Sozomenos: *În acest timp (când Stilico trăia, bucurându-se de trecere la curtea din Ravenna), după cum aflăm că s-a întâmplat în neînțelegerile dintre preoți, tot așa și treburile obștești au fost puse la încercare de turburări și dezordini. Iar hunii trecând peste Istru, îi prădau pe traci...³⁴.*

3. Teodoretos din Cyros: *“Constantius porunci ca episcopii, atât cei din Răsărit cât și cei din Apus să se adune la Sardica (oraș illyric, metropolă a neamului dacilor)³⁵. La Sardica s-au adunat două sute cincizeci de arhieriei, după cum arată Vechile izvoare³⁶. Sfântul sinod, întrunit cu voia lui Dumnezeu în Sardica din Roma, Spanii, Gallii, Italia, Campenia, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, cealaltă Dacie, Macedonia, Thesalia, Ahaia, Epir, Tracia, Rodope, Asia... Dintre aceștia (adică dintre cei acuzați și alungați din pricina ereziei lui Arius) sunt Ursacius din Singidunum în Mysia, Valens din Myrsos în Pannonia... Pe Teodor din Herclea Europei și pe cei împreună cu el... pe Ursacius din*

*Singidunum din Mysia și pe Valens din Myrsos, Pannonia... sfântul sinod i-a dat jos din episcopat cu unanimitate de voturi*³⁷.

Felul în care s-au implicat cele două centre religioase - al Răsăritului și al Apusului - în disputa ariană ne relatează Theophanes Confessor, în *Cronografia* sa scrisă la începutul secolului al IX-lea (810-814 A.D.), firește folosind izvoare mai vechi: *În acest an Athanasius și Paul după moartea lui Eusebius, stăpânul nelegiuit al scaunului constantinopolitan, s-au dus iar la Roma, la papa Iuliu și la împăratul Constans, fratele lui Constantius. Căci murind Eusebius, poporul puse în scaunul constantinopolitan pe Paul, iar arienii hirotoniseră din partea lor pe Macedonius, așa încât se ivise de aici un război intern. Aflând de aceasta, Constantius, care se afla în Antiohia, a poruncit conducătorului de oști Hermogenes, trimis în Tracia, să facă un adaus de drum și să-l alunge pe Paul de la conducerea bisericii. Pe când Hermogenes vroia să îndeplinească acest lucru, poporul i-a incendiat casa, l-a ucis și l-a aruncat în mare. Aflând atunci împăratul de toate acestea a pornit din Atiohia spre orașul de reședință, l-a alungat din scaun pe Paul și l-a înscăunat repede pe Macedonius (357?). Apoi supărat din pricina morții lui Hermogenes, a pedepsit cetatea cu patruzeci de mii de pâini din cele optzeci de mii dăruite zilnic de către tatăl său. Atunci Paul, cum am zis, s-a dus la Iuliu, în Roma, și s-a întors în Constantinopol cu scrisori de la dânsul. Constantius, aflat în acel timp în Antiohia, auzind că Iuliu l-a rânduit în scaun pe Paul, s-a supărat și a poruncit eparhului Filip să-l alunge pe Paul și să-l așeze în scaun pe Macedonius. Eparhul de teama celor întâmplate lui Hermogenes din pricina lui Paul, când ajunsese la băile Zeuxip, trimise după Paul, îl slobozi pe fereastră și-l exilă în Thesalonic, de unde era de loc. Iar pe Macedonius, îl duse în carul său și-l așeză hoșește ca tiran al bisericii, în timp ce drept credincioșii se opuneau până într-atât încât au fost uciși trei mii și o sută și cincizeci de bărbați, și în felul acesta au ajuns stăpâni în biserică arienii. Atunci Constantius, l-a amenințat cu moartea pe Athanasie, iar acesta s-a înspăimântat și a fugit din nou la Roma, la fel și Paul a fugit în Tesalonic și s-a dus la Constans și i-a povestit ceea ce li se întâmplase, iar Constans s-a înduioșat de sfinții bărbați și a scris îndurerat fratelui său Constantin că, ori dă lui Paul și Athanasie scaunele, ori el pornește cu război împotriva sa. Îl îndemnă să pregătească un sinod în Serdica, unde s-au adunat trei sute de episcopi din apus și treizeci și șase din răsărit. Aceștia se împotriviră celor din Apus, cerând să fie mai întâi exilați Athanasie și Paul. Iar Hosius, episcopul din Corduba și Protogenes din Serdica propuseră să fie de față și sfinții Athanasie și Paul. După ce ajunseră în Philippopolis, cei din răsărit condamnară fără rușine termenul homousion, «de aceeași ființă»; iar dreptcredincioșii din Serdica întăriră definiția justă a credinței dată în Niceea, anatimizând termenul anhomousion, «nu de aceeași ființă». Ei dădură înapoi scaunele lui*

Athanasie, Paul și Marcel din Ancara, care fuseseră de acord cu termenul «de aceeași ființă» și se apăra că nu fuseseră de acord cu cele scrise de către cei care l-au alungat. În felul acesta s-a ținut sinodul din Serdica împotriva celor răzvrățiți din răsărit și a fost confirmat termenul homousion, «de aceeași ființă». Iar Constantius a primit apoi cu cinste pe Athanasie și Paul și le-a restituit scaunele pe care le avuseseră mai înainte. Și astfel, Athanasie s-a dus în Alexandria și a fost primit cu mare bucurie, iar arianul Georgios a fost alungat³⁸.

În cazul acestei dispute dintre catolici-universali, biserica *aulică* și cea ariană, susținută de împăratul Constans, devenită *Război religios* (cultural), mor peste 3000 de oameni și fiind gata să degenereze în război între cele două imperii creștine, cele două părți ale lumii creștine, un rol însemnat împotriva arianismului, l-a jucat biserica din Dobrogea - Scythia Minor, în frunte cu *episcopii* de Tomis. Biserica dobrogeană devenise nu numai puternică, ci un segment însemnat a ceea ce a însemnat cel de al doilea centru mondial al creștinismului.

Sozomenos și Theodoretos ne redau realitățile religioase creștine de la Dunărea de Jos, de o însemnătate reală și pentru istoria bisericii românești în epoca romană bizantină și pentru istoria românilor în genere:

1. Sozomenos ne redă lupta pe care au dus-o episcopii de Tomis împotriva arianismului, pentru a nu se desprinde de trunchiul vechi al bisericii: a) *Căci, precum se pare, dacă se întâmpla că bisericile erau conduse bine de oameni îndrăzneți, mulțimile nu-și schimbau credința de mai înainte. Fără îndoială, se spune, că din această pricină și sciții (adică locuitorii din Scythia Minor = Dobrogea) au rămas la Vechia lor credință. Neamul acesta are multe orașe, sate și cetăți. Capitala este Tomis, oraș mare și bogat, pe țărmul mării, pe malul stâng pentru cine plutește cu corabia în Pontul numit Euxin. Și până în ziua de azi stăpânește acolo Vechiul obicei ca bisericile întregului neam să aibă un singur episcop. În timpul acela le oblăduia Brettanion, și împăratul Valens a venit la Tomis. Intrând în biserică și îndemnându-l, cum obișnuia el, să se unească cu cei din secta potrivnică. Brettanion a discutat cu mult curaj în fața stăpânitorului despre dogma de la sinodul din Niceea, apoi l-a însoțit. Și se adunase aproape tot orașul spre a-l vedea pe împărat, bănuind că se va întâmpla ceva deosebit. Părăsit acolo, împreună cu cei din jurul său, Valens a îndurat cu greu această înfruntare. Și prinzându-l pe Brettanion, a poruncit să-l ducă în exil, iar nu mult după aceea a dat ordin să fie adus din nou (la locul său). Căci după cum cred eu, vedea bine că sciții sunt supărați pentru exilarea episcopului și se temea să nu pună la cale o răscoală, știind că sunt viteji, și prin poziția locurilor, necesari lumii romane, fiind așezați ca un zid în fața presiunii barbarilor.*

În acest chip, Brettanion s-a arătat mai puternic decât zelul stăpânitorului: era de altfel un bărbat destoinic și renumit prin virtutea vieții sale, după cum mărturisesc și sciții înșiși³⁹.

b) *Împăratul... a făcut o lege (Theodosius în anul 381 la sinodul din Constantinopol)... ca pretutindeni să se încredințeze bisericile... celor care mărturisesc... una și aceeași divinitate... Și (a stabilit) că aceștia sunt cei care comunică... în orașele din Thracia și din Scitia, cu Terentius (episcop) al Tomisului și cu Martyrios al Marcianopolisului. Căci pe de o parte împăratul însuși i-a aprobat pe aceștia când i-a văzut și a vorbit cu ei, pe de altă parte se răspândea faimă bună despre ei că își conduceau cu evlavie bisericile. Căci nu se găsesc aceleași tradiții despre toate la fel în toate bisericile, deși sunt de aceeași credință. Fără îndoială, cu toate că sunt multe orașe, toți sciii au un singur episcop. În acest timp biserica din Tomis și din restul Scitiei era condusă de scitul Theotimos, un bărbat crescut în dragostea de înțelepciune. Admirându-l pentru virtutea lui, barbarii huni din jurul Istrului îl numeau Dumnezeuul romanilor. Căci fură puși la încercare de fapte divine din partea lui. Se spune că mergând el odată pe lângă pământul barbarilor de acolo, îl întâlnește pe același drum, în înaintarea lor spre Tomis. Cei din jurul său se văitau că vor pieri în curând, dar el s-a dat jos de pe cal și a început să se roage. Barbarii nu l-au zărit nici pe el, nici pe însoțitorii săi și nici caii de pe care descălecase, ci au trecut înainte pe alături. Deoarece (barbarii) năvăleau adeseori și făceau stricăciuni scitilor, fiind sălbatici din fire, i-a abătut spre blândețe, ospetindu-i și atrăgându-i cu daruri. De aceea, bănuind că e bogat, un bărbat barbar a încercat să-l ia prizonier. Și pregătindu-și o funie cu laț, s-a sprijinit în scut, cum obișnuia când stătea de vorbă cu dușmanii, a ridicat mâna dreaptă și a vrut să arunce lațul asupra lui, spre a-l trage spre sine și spre cei de un neam cu el. Odată cu această încercare și-a ridicat brațul în aer, dar i-a rămas încătușat. Și barbarul n-a fost eliberat din cătușele nevăzute, până când ceilalți barbari n-au intervenit, iar Theotimos s-a rugat lui Dumnezeu pentru el. Se spune că a rămas cu părul lung, după modul cum era atunci când a început să se ocupe cu filozofia. Traiul îi era modest, iar timpul cinei și-l fixa nu tot la aceeași oră, ci când îi era foame sau sete. Căci era, după părerea mea, faptă de filozof să cedeze și acestora după nevoie, și nu după bunul plac⁴⁰.*

2. *Theodoretos din Cyros, ne redă, cu noi amănunte acest episod din istoria creștinismului din Dacia, ca un fragment din acea Mare Colaborare a secolului al IV-lea A.D. dintre păgânism și creștinism, dintre romanitate și lumea "barbară": Dar și Brettanion, care strălucea prin tot felul de virtuți și care conducea ca episcop orașele întregii Scitii, și-a înflăcărat inima în zel și a combătut stricarea învățăturilor și nelegiurilor lui Valens împotriva sfinților și striga cu prea Dumnezeiescul David: «Grăiam întru mărturiile tale înaintea împărașilor și nu mă rușinam» (Psalm, 118, 46)... Pe vremea când, după ce trecuseră Istrul, încheiaseră un tratat de pace cu Valens, Eudoxius cel cu faimă rea, care era de față, propuse împăratului să convingă pe goți*

de a se întovărăși cu el. Căci primind de mult razele cunoașterii lui Dumnezeu, ei se hrăneau cu învățăturile apostolice. În adevăr, zise el, comunitatea de gândire va face pacea mai solidă. Lăudând această părere, Valens propuse conducătorilor acelora să consimtă la adoptarea dogmelor. Aceștia însă spuseră că nu vor putea suporta să lepede învățătura străbună. În vremea aceea episcopul lor era Ulfilas, în care aveau multă încredere și ale cărei vorbe le socoteau legi nestrămutate. Vrăjindu-l cu vorbe și momindu-l cu bani, Eudoxius îl făcu să convingă pe barbari de a îmbrățișa comunitatea împăratului⁴¹. Putem astfel să considerăm că trecerea goșilor la creștinism a fost un corolar al politicii romano-bizantine în lumea “barbară” a Dunării de Jos, pentru că, subliniem apăsător: **comunitatea de gândire va face pacea mai solidă**. Și pacea ar fi fost asigurată dacă hunii nu ar fi dezlănțuit acea viforoasă fugă spre imperiu, deschizând istoriei Dunării de Jos un alt destin. Dacă hunii nu năvăleau, destinul Dunării de Jos, al Daciei, ar fi fost imprevizibil. Oricum lumea gotică, germanică și-ar fi pus amprenta asupra istoriei acestor regiuni. Soarta romanității - a daco-moeso-romanității - salvată indirect de huni, ar fi fost gravă, dacă nu cu totul primejduită precum cea din Noricum, sub rugi.

IV. Încercări de atragere a hunilor la creștinism

Împărații *Constantius* (337-361) și *Valens* (364-378) au sprijinit arianismul, urmărind probabil țelurile politicii romane de a-i “îmblânzi” pe goți, de a-i atrage în sfera politicii Imperiului romano-bizantin.

S-au făcut însă încercări de a-i atrage spre noua religie și pe huni, de către *Ioan Gură de Aur*, dar aceste încercări nu au dat rezultate precum în cazul goșilor. Nu pot fi excluse cu totul unele influențe asupra unor comunități hunice. La *Câmpiile Catalaunice* și în fața *Romei*, pe care nu au cucerit-o, se pare că se pot depista unele urmări ale acestui capitol petrecut, undeva, la nordul Dunării:

*Aflând că unii dintre sciții (probabil hunii, la care în anul 399 le-au fost trimiși misionari) nomazi care își așezaseră sălașurile lângă Istru erau însetați de mântuire, dar nu aveau pe nimeni care să le ofere izvorul, caută oameni zeloși întru munca apostolică și îi puse mai mari peste aceia. Eu am citit și scrisori scrise de acesta (Ioan Hrisostom) lui Leontios, episcopul Ancyrei prin care a arătat convertirea sciților și a cerut să-i trimită oameni potriviți pentru călăuzirea acestora*⁴².

V. Arianismul la goți

Pentru a cunoaște înfățișarea spirituală a locuitorilor Daciei, cu locuitorii săi daco-romani, de religie creștină universală, defininându-se în raport cu neamurile germane vechi (gotice), care trec sau poposesc în Dacia (la Dunărea de Jos, dar și în Transilvania), un anume interes îl prezintă *arianismul goșilor*, aspectul său și

mai ales factura sa în cuprinderea comunităților gotice, care, unele dintre ele, s-au reconvertit (cei care nu erau creștini au fost botezați direct), la creștinismul roman, latin, de factură aulică, *universal* (catolic, în sensul propriu, de dinainte de marea schismă din anul 1054).

Una din cele mai succinte istorii sui-generis a *goșilor* (a celor patru neamuri "gotice" ariene) ne-a lăsat-o, fiind scrisă în secolul al VI-lea A.D., *Procopius din Caesarea*:

1. *În timpul când în apus era împărat Honorius (395-423), barbarii i-au cuprins țara. Cine erau ei și în ce chip au venit, voi arăta în cele ce urmează. Neamurile gotice erau și sunt și astăzi multe la număr și deosebite unele de altele, dar, dintre toate, cele mai mari și mai vrednice de luat în seamă sunt goșii, vandalii, vizigoșii și gepizii. Altădată li se spunea sarmași și melan - heleni, iar unii îi numeau neamuri gotice (Jordanes). Toți aceștia se deosebesc între ei prin nume, după cum am mai spus, dar încolo sunt în toate la fel. Căci toți sunt albi la trup și cu părul blond, înalți la statură, frumoși la chip și folosesc aceleași legi. Toți sunt de credința lui Arius și au o singură limbă, numită gotică. Eu cred că la obârșie se trag cu toții dintr-un singur neam, iar mai târziu s-au deosebit după numele șefilor care i-au condus pe fiecare. Acest neam locuia din vechime dincolo de fluviul Istru. Mai târziu gepizii au luat în stăpânire ținuturile de lângă Singidunum și Sirmiun (472 A.D., când iau locul ostrogoșilor), dincoace și dincolo de fluviul Istru, unde sălășluiesc ei până în zilele noastre (567 A.D., când sunt înfrânți de longobarzi, aliați cu avarii). Goșii au trecut Istrul și au stăpânit mai întâi Pannonia, apoi s-au așezat în ținuturile din Tracia, date de către împărat (Zenon, 474-491). Acolo n-au stat mult timp, ci au pornit să cucerească Apusul⁴³.*

Despre *arianismul goșilor* (necuprinzându-i pe *vandali* și *gepizi*, dar neînsemnând că nu erau arieni) au mai scris *Socrates Scolasticul*, *Theophanes Confessor* și, târziu, *Constantin Porfirogenetul* (firește pe bază de izvoare, pentru întocmirea lucrărilor sale istorice).

2 *Socrates Scolasticul: Barbarii de dincolo de Istru numiți goși, punând în mișcare un război între triburile lor, s-au împărțit în două tabere: pe una dintre ele o conducea Fritigern, iar pe cealaltă Athanarich. Tabăra lui Athanarich s-a dovedit mai puternică și Fritigern a fugit la romani și le-a cerut ajutor împotriva rivalului său. Lucrurile acestea au fost aduse la cunoștința împăratului Valens; el a poruncit soldaților staționați în Tracia să dea ajutor barbarilor care se aflau în luptă cu barbarii. Ei au obținut o victorie împotriva lui Athanarich, dincolo de Istru, punând pe fugă pe dușmani. Acest prilej a fost un pretext că mulți dintre barbari s-au făcut creștini. Căci vrând să mulțumească pentru binele ce i s-a făcut, Fritigern a îmbrățișat credința împăratului, silindu-i și pe cei de sub ascultarea sa să facă acest lucru. De aceea și până în ziua de azi mulți goși sunt de credință ariană, alăturându-se atunci acesteia din cauza împăratului⁴⁴.*

3. *Theophanes Confessor* (după modelul - *Procopius din Caesarea*, cf. *supra*): Pe atunci se aflau multe neamuri gotice mari locuind dincolo de Dunăre în ținuturile nordice. Dintre acestea vrednice de menționat sunt patru: goții, vizigoții, gepizii, vandalii, care se deosebesc numai după nume și prin nimic altceva, și folosesc o singură limbă. Toți ascultă de credința netrebnică a lui Arie. Sub Arcadius și Honorius, aceștia trecură Dunărea și se așezară pe pământul romanilor. Gepizii, din care s-au despărțit mai târziu longobarzii și avarii, își aleseră ca locuințe ținuturile din jurul orașelor Singidunum și Sirmium. Vizigoții devastară Roma, împreună cu Alarich, se îndreptară spre Gallii și puseră stăpânire pe ținuturile de acolo. Goții luară mai întâi Pannonia, apoi în al nouăsprezecelea an (427 A.D.) al domniei lui Theodosius cel Tânăr se îndreptară spre ținuturile Traciei și le aleseră ca locuințe. După cincizeci și opt de ani petrecuți în Tracia puseră stăpânire pe împărăția de apus, sub conducerea lui Theodorich, care obținuse rang de patricius și de consul: ei fuseseră îndemnați de Zenon⁴⁵.

4. *Constantin Porfirogenetul* (scris, pare-se, după același model - *Procopius din Caesarea* sau *Theophanes Confessor*?, lăsând de o parte sau adăugând unele informații, ca cea de la *Theophanes* privind desprinderea longobarzilor și avarilor de gepizi): Locuiau atunci în părțile de la miazănoapte până la Dunăre goții și multe neamuri foarte mari. Dintre acestea cele mai vrednice de luat în seamă sunt goții, vizigoții, gepizii și vandalii, care se deosebesc între ei numai prin nume și prin nimic altceva și vorbesc o singură limbă. (Și clișeu!) Toți țin de secta vătămătoare a lui Arie. Ei au trecut Dunărea pe timpul lui Arcadius și Honorius (de fapt sub Valens, 376-377) și s-au așezat pe pământul romanilor. Gepizii, din care s-au despărțit mai târziu longobarzii și avarii, au locuit în ținuturile din preajma cetăților Singidunum și Sirmium. Vizigoții au asediat Roma împreună cu Alarich (410 A.D.), apoi s-au îndreptat spre Gallia și au pus stăpânire pe ținuturile de acolo. Goții au ocupat mai întâi Pannonia, apoi cu îngăduința împăratului Theodosius cel Tânăr, în al nouăsprezecelea an al domniei sale, s-au așezat în ținuturile Traciei (în anul 427), și după ce au stat în Tracia 58 de ani, sub conducerea lui Theodorich, patrician și consul, și cu îngăduința împăratului Zenon, au pus stăpânire pe împărăția de apus (488 - pleacă ostrogoții în Italia). Vandalii s-au aliat cu alanii și cu germanii, numiți azi franci, au trecut fluviul Nin (Rin), sub conducerea lui Godisclus și s-au așezat în Spania, cea dintâi țară din Europa începând de la Oceanul de apus⁴⁶.

Între Imperiul roman tricontinental, păgân și mediteranean la început, și lumea barbară a avut loc mereu o confruntare politică, economică, socială, culturală, pe cele trei părți continentale - nordul Africii, vestul Asiei și sudul Europei. Apariția creștinismului și marea *criză de expansiune* a Imperiului

roman, însoțită de declinul demografic au condus la noi raporturi între *Romania* și *Barbaria*.

Marea colaborare romano-barbară nu a fost liniară, ci foarte complexă, marcată de confruntări militare în Britania, pe Rin, pe Dunăre, pe Eufrat. Dar relațiile economico-comerciale, politico-diplomatice și culturale au continuat să *funcționeze biunivoc*. Mai mult, *Imperiul roman*, lumea romană, a început - după *aculturația* de la începutul dialogului (dar superioritatea culturală o datora lumii mediteraneene - Orientului elenistic, Greciei, Etruriei) - cu *Barbaria*, raporturile se schimbă și romanii încep să captureze nu numai *pământul barbarilor*, *prizonierii sclavi* ai barbarilor, ci și armamentul acestora, ceea ce dovedea, cel puțin o asemănare de nivel *tehnologic* între cele două lumi. Dar cine poate produce arme de fier și de bronz, poate produce și *unelte* și invers!

Secolul al IV-lea A.D. a avut un rol însemnat în cadrul acestei *mari colaborări* din care se va naște *Europa premedievală*, nu numai politico-militar (alianțe, confederații, recruți în armata romană etc.), ci și cultural, adică religios. A început creștinarea "barbarilor", chiar dacă în haina sa ariană, cum am văzut mai sus, în cazul goșilor. Începutul va fi continuat și va conduce la nașterea popoarelor europene romanice, germanice, slave și altele, dar toate *creștine*.

Din aceste motive considerăm nu numai că secolul al IV-lea A.D. și-a lăsat amprenta asupra istoriei umanității până azi (prin popoarele romanice și germanice - *ca limbă* și religie, din cele două Americi, Australia și parțial din Africa), fiind ultimul, cel mai mare secol, prin consecințe, din istoria umanității, dar împreună cu secolele ce vor urma - al căror drum a fost deschis în secolul al IV-lea A.D. - mileniul I A.D. *Nu* a fost un mileniu *întunecat*.

Pentru că, cu toată invazia hunică, secolul al IV-lea A.D. și apoi mileniul I A.D. *nu* poate fi *întunecat* când a lăsat și au lăsat umanitatea actuală:

– Religia creștină, devenită receptă în 313;

– Începutul *nașterii* popoarelor europene premedievale și apoi medievale, de la Oceanul Atlantic și prin Coreea, până la Oceanul Pacific (atragem atenția în acest sens asupra descoperirilor "de factură coreeană" în cadrul *inventarelor hunice* vehiculate pe întinsele stepe ale Eurasiei în secolele IV-V A.D., după cum bine a arătat arheologul münchenez J. Werner).

– Modelul *marii colaborări* dintre popoare, pe plan politico-diplomatic (alianțele și federațiile barbare, recruții barbari în armata romană de *tip Stilicho*, ca mare general apărând Imperiul), economic (târgurile și schimburile reciproce de mărfuri, deci de tehnologie) și *nu* în ultimul rând cele sociale, interetnice și *religioase*, care au condus uneori prin arianism la creștinarea barbarilor și la formarea popoarelor noi *Europe* premedievale, dar *creștine*.

– În cadrul acestei *mari colaborări* se petrece marele fenomen universal al creștinării *ambelor* lumi, pentru că nu numai lumea barbară a fost *păgână*, să nu uităm, ci și lumea romană. Tocmai această *colaborare* (unică în istorie până în

prezent și care a continuat în Africa, America și Asia parțial, după marile descoperiri geografice) *religioasă* a dus la constituirea *creștinismului* ca religie *mondială*, pe toate continentele, în raport cu alte religii universale, dar care, geografic, au un spațiu și o factură regională (*hinduismul* în India, *confucianismul* în China, *budhismul* în unele țări ale Asiei, mai ales în sud-est, *mahomedanismul* în vestul Asiei și nordul Africii).

Din acest motiv numim această colaborare dintre *Romania* și *Barbaria*, dintre creștinism și păgânism, *marea colaborare* ca un fenomen nu numai de *istorie universală* ci și ca un fapt istoric ce a lăsat consecințe adânci, durabile și *mai ales* existente și azi în umanitate.

Și un crâmpoi, *nu* minor, este cel prezentat de noi în această lucrare, care a început și s-a derulat o vreme pe teritoriul Daciei, pe Dunărea de Jos și Mijlocie din centrul și sud-estul Europei.

NOTE

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 1968, *Institutul Biblic și Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române*, p. 1270-1305; 1317-1321; 1325-1331.
2. I. Barnea, *Ulfila*, în *Enciclopedia Civilizației Romane*, București, 1982, p. 791, s.v.
3. Fr. Kaufmann, *Aus der Schule de Wulfila: Auxenti Derostorensis epistula de fide. Vita et obitu Wulfilae im Zusammenhang mit der Dissertatio Maximini contra Ambrosium*, Strassburg, 1896, p. 74-76 (în *Texte und Untersuchungen zur altgermanischen Religionsgeschichte*), Texte 1.
4. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romaine*, Paris, 1918.
5. L. Schmidt, *Geschichte der deutschen Stämme - Die Ostgermanen*², München, 1941.
6. E.A. Thompson, *The Visigoths in the time of Ulfila*, Oxford, 1966.
7. H. Mihăescu, V. Popescu, *Socrates Scolasticus, Fontes Historiae Dacoromanae*, II, București, 1970, p. 217, s.v. (în continuare se va nota *FHD*).
8. Socrates Scolasticus, *Istoria bisericească*, IV, 33, 6, 7.
9. Sozomenos, *Istoria bisericească*, II, 6, 1.
10. *Ibidem*, III, 12, 3.
11. *Ibidem*, IV, 6, 1; IV, 6, 6; IV, 24, 1.
12. *Ibidem*, VI, 37, 2-6; VI, 37, 8-11.
13. *Pătimirea Sf. Nichita (Anal. Boland., XXXI, 1912, p. 210)*, 4.
14. H. Mihăescu, V. Popescu, în *FHD*, II, p. 233, s.v.
15. Theodoretos din Cyros, *Istoria bisericească*, IV, 37, 1.
16. *Ibidem*, V, 30, 1.
17. Jordanes, *Getica*, 266.
18. Vl. Iliescu, *FHD*, II, p. 407, s.v.
19. Jordanes, *Getica*, 267.
20. H. Mihăescu, *FHD*, II, p. 595, s.v.
21. Theophanes Confessor, *Cronografia*, (Anul 5869 (377), p. 64, 16-23 De Boor).
22. H. Mihăescu, *FHD*, II, p. 111, s.v.
23. Auxentius din Dorostorum, *Epistula de fide, vita et obitu Ulfilae*.

24. Ammianus Marcellinus, XXVII, 5, 6; R. VULPE, *Le titre de judex par Athanaric*, în *Swiatowit*, XXIV, Varşovia, 1962, p. 313-318.
25. Ulfila devine episcop la *Nicopolis ad Istrum* (Nikiup), atât pentru *Gothi Minores* de aici, cât și pentru populația locală *romanică*; cf. și Jordanes, *Getica*, 267, pentru *goți*.
26. *Supra*, n. 23
- 26a. H. Mihăescu, în *FHD*, II, p. 111, s.v.
27. R. Hâncu, în *FHD*, II, p. 41, s.v.
28. Atanasie din Alexandria, *Istoria arienilor. Către Călugări*, 28 (PG., XXV, 285, col. 725).
29. idem, *Apologie împotriva arienilor*, 1 (PG, XXV, 91, col. 248, 249).
30. idem, *Scrisoarea soborului care s-a întocmit la Serdica*, (PG, XXV, col. 312).
31. idem, *Scrisoare enciclică, împotriva arienilor. Către episcopii Egiptului și a Libiei* (PG, XXV, col. 556-7).
32. Socrates Scolasticul, *Istoria bisericească*, II, 20, 3-10.
33. *Ibidem*, II, 29, 1-4.
34. Sozomenos, *Istoria bisericească*, VIII, 25, 1
35. Theodoretos din Cyros, *Istoria bisericească*, II, 4, 6.
36. *Ibidem*, II, 7, 1.
37. *Ibidem*, II, 8, 1, 28, 33.
38. Theophanes Confessor, *Cronografia* (Anul 5849 (357), p. 42, 19-35; p. 43, 1-31 De Boor).
39. SOZOMENOS, *Istoria bisericească*, VI, 21, 2-6.
40. *Ibidem*, VII, 9, 5-7; VII, 10, 2; VII, 26, 6-9.
41. Theodoretos din Cyros, *Istoria bisericească*, IV, 35, 1; IV, 37, 1-3.
42. *Ibidem*, V, 31, 1-2.
43. PROCOPIUS din Caesarea, *Despre războaie*, III, 2, 1-6; II, 2, 39-40.
44. SOCRATES SCOLASTICUL, *Istoria bisericească*, IV, 33, 1-7.
45. Theophanes Confessor, *Cronografia* (Anul 5931 (439), p. 94, 9-23 De Boor).
46. Constantin Porfirogenetul, *De administrando imperio*, 25, 15-32.

ULFILAS ET LE MONDE GERMANIQUE (GERMANENTUM)

R é s u m é

L'auteur présente brièvement l'activité de "l'évêque des Goths" Ulfilas, au Danube Bas; tant au nord du fleuve où il propaga le christianisme parmi les Goths, qu'au sud du Danube, comme évêque arian de *Nicopolis ad Istrum*.

Naturellement, l'activité d'Ulfilas est exposée selon la *biographie* qu'il lui fait son disciple Auxentius, évêque arian de Durostorum.

La traduction de la Bible (*pas* entièrement) dans la langue *gothique*, ainsi que son activité culturelle parmi les Goths (y compris les *Gothi minores*, établis dans l'Empire) sont présentées comme ayant une influence bénéfique sur l'ancienne culture allemande en général. *L'arianisme*, quoiqu'en opposition avec

la *religion universelle* (catholique), représente un chapitre de l'histoire du monde germanique (*Germanentum*), ainsi que de l'histoire du paléochristianisme, dont un important chapitre se déroule dans la zone du Danube Bas, sur le territoires de la Dacie, de Moesia et de Scythia Minor.

On en présente ainsi les *adversaires* de l'arianisme, les *évêques chrétiens* de la Dobroudja et de Moesia romaine-byzantines avec leur lutte couronnée de succès contre la secte ariane. On y remarque premièrement les évêques de Tomis.